

**Ocena rozprawy doktorskiej lek. dent. Jacka Zborowskiego
pt. „Ocena techniką tomografii komputerowej zmienności położenia otworu
żuchwowego w przestrzeni trójwymiarowej”**

Przed współczesną stomatologią stawiane są wyzwania dotyczące nie tylko skutecznego leczenia ale również zapewnienia pacjentowi komfortu w trakcie zabiegu i minimalizacji stresu związanego z prowadzonym leczeniem. W związku z tym, jak słusznie zauważa we wstępie swojej rozprawy Doktorant konieczne jest precyzyjne wykonywanie znieczuleń, które możliwe jest w przypadku gdy dysponuje się właściwą wiedzą dotyczącą zmienności obszaru, który poddawany jest zabiegowi. Doktorant wskazuje na konieczność zweryfikowania wiedzy na temat topografii otworu żuchwy przy użyciu nowoczesnych technik obrazowania, a w konsekwencji wprowadzenie modyfikacji w zakresie wykonywanych zabiegów związanych chociażby ze znieczuleniem nerwu zębodołowego. Chociaż wydawać by się mogło, że badania dotyczące zróżnicowania morfologicznego wewnątrz- i międzypopulacyjnego struktur anatomicznych mają na tyle bogaty dorobek, że trudno znaleźć obszary w tej dziedzinie nauki słabo poznane, to jednak okazuje się, że wprowadzenie nowoczesnych technik badawczych takich jak obrazowanie trójwymiarowe wciąż stwarza nowe możliwości badawcze pozwalające doprecyzować techniki pomiarowe, a co za tym idzie weryfikować dotychczasową wiedzę. Przedstawiona mi do recenzji dysertacja wpisuje się w ten nurt badawczy. Precyzyjny opis topografii otworu żuchwy, który jest przedmiotem recenzowanej pracy w odniesieniu do określonych pomiarów

antropometrycznych opartych na punktach znajdujących się na samej żuchwie i czaszce oraz ich odpowiednikami na skórze głowy w układzie przestrzennym pozwoli lepiej poznać zróżnicowanie położenia tego otworu. Na podkreślenie zasługuje fakt, że Doktorant postawił sobie jako jeden z głównych celów badawczych przełożenie wiedzy teoretycznej zdobytej podczas prowadzenia swoich badań, na wiedzę praktyczną dającą się wykorzystać na co dzień w gabinecie stomatologicznym. Co jest dla mnie szczególnie ważne nie tylko jako dla recenzenta ale przede wszystkim jako dla potencjalnego pacjenta.

Przedstawiona do recenzji praca obejmuje 97 stron, wyniki przedstawiono w 37 tabelach i na 31 rycinach. Piśmiennictwo składa się z 146 pozycji, umiejętnie dobranych do nakreślenia założeń badania, jak i dyskusji otrzymanych wyników. Większa część cytowanych prac została opublikowana w ostatnich latach, w przeważającej większości są to pozycje z literatury zagranicznej opublikowane w dobrych czasopismach naukowych. Układ pracy jest typowy dla rozpraw doktorskich i składa się ze wstępu wprowadzającego w problematykę pracy, sformułowania celów pracy, opisu materiału i zastosowanych metod, przedstawienia wyników, dyskusji, wniosków oraz streszczeń w języku polskim i angielskim.

W pierwszym rozdziale pracy będącym wprowadzeniem do badanego zagadnienia, Doktorant uzasadnił konieczność przeprowadzenia zaplanowanych przez siebie badań i wskazał główny cel jaki zamierzał zrealizować podejmując te badania. W dalszych częściach wprowadzenia Doktorant opisał budowę anatomiczną żuchwy, co akurat uważam za zbędne w pracy doktorskiej. Doktorant mógł ograniczyć tę część wprowadzenia do opisu i prezentacji graficznej tylko najistotniejszych struktur anatomicznych związanych z interesującymi go punktami antropometrycznymi. Szczegółowy opis żuchwy jest oczywiście dowodem na doskonałą znajomość szczegółów anatomicznych ale praca doktorska nie powinna przypominać atlasu anatomii. Kolejne części wstępu to przedstawienie przebiegu nerwu żuchwowego i unerwienia zębów żuchwy oraz sposobów i zasad znieczulania nerwu

zębodołowego żuchwy. W dalszych podrozdziałach wstępu Doktorant szeroko omawia procesy związane z ontogenezą żuchwy skupiając się na zagadnieniach związanych z powstawaniem różnic osobniczych w morfologii tego organu. Zbędny dla rozważań podejmowanych w omawianej dysertacji wydaje mi się podrozdział omawiający aspekty filogenetyczne, które Doktorant tak naprawdę ograniczył do omówienia różnic międzypopulacyjnych w budowie żuchwy, a które mógł umieścić w kolejnym podrozdziale zatytułowanym "Zmienność żuchwy". Autor w swojej pracy zajmuje się badaniem osób należących tylko do jednej grupy etnicznej, tak więc istotniejsze w tym przypadku jest rozważanie zróżnicowania wewnątrzpopulacyjnego i czynników decydujących o tym zróżnicowaniu niż podejmowanie próby ujęcia całości zagadnienia zróżnicowania morfologicznego żuchwy.

W drugim rozdziale zostały przedstawione założenia i cele badawcze. Doktorant jako główny cel badawczy swojej pracy wskazuje - ustalenie zmienności położenia otworu żuchwy i jego związku ze skutecznością znieczulenia w tym obszarze. Ponadto jako szczegółowe cele badawcze podaje: 1. Próbę oceny położenia gałęzi żuchwy w odniesieniu do osi podłużnej, przednio-tylnej i poprzecznej z uwzględnieniem asymetrii i różnic dymorficznych; 2. Ocenę położenia otworu żuchwy odniesieniu do wybranych punktów antropometrycznych na gałęzi żuchwy z uwzględnieniem asymetrii i różnic dymorficznych; 3. Ocenę różnic bilateralnych wybranych pomiarów antropometrycznych żuchwy; 4. Ocenę różnic dymorficznych wybranych cech pomiarowych żuchwy; 5. Ocenę rotacji gałęzi żuchwy i jej związku z położeniem otworu żuchwy; 6. Ocenę położenia otworu żuchwy w zależności od budowy twarzoczaszki. Cele są sformułowane jasno i rzeczowo.

W kolejnym rozdziale rozprawy Doktorant szczegółowo omawia schemat i kryteria wykonywania obrazowania metodą tomografii komputerowej. Autor zamieścił definicje wszystkich punktów pomiarowych, które wykorzystywał w swoich badaniach i opisał sposób

dokonywania pomiarów. Dla lepszego zobrazowania techniki pomiarowej zamieścił w pracy stosowne ryciny. Materiał badawczy stanowiła grupa 26 kobiet i 24 mężczyzn w wieku 30-35 lat. Badani musieli spełnić wszystkie kryteria doboru tzn. odpowiedni wiek, brak widocznych urazów i wad ortodontycznych. Wszyscy badani wyrazili pisemną, świadomą zgodę na udział w programie badawczym, który zaakceptowany został przez Komisję Bioetyczną Akademii Medycznej we Wrocławiu.

Na pochwałę zasługuje perfekcyjny opis wszystkich procedur pomiarowych, takie podejście gwarantuje możliwość porównania uzyskanych przez Doktoranta wyników do danych dostępnych w literaturze, a także umożliwi weryfikację tych wyników przez innych badaczy. W sposób w pełni wyczerpujący przedstawiono metody analizy statystycznej. Uważam, iż zastosowane w pracy metody są nowoczesne i adekwatne dla rozwiązania będących przedmiotem niniejszej rozprawy problemów badawczych.

Na kolejnych stronach rozprawy Autor przeprowadza analizę uzyskanych wyników. Doktorant uzyskane wyniki prezentuje w sposób uporządkowany i adekwatny do sformułowanych celów. Uzyskane wyniki zaprezentowane zostały na przejrzystość skonstruowanych rycinach i w tabelach. Analiza przeprowadzona została prawidłowo i wskazuje na doskonale opanowanie warsztatu metodycznego przez Doktoranta. Wyniki uzyskiwane na poszczególnych etapach pracy są opisane rzeczowo i precyzyjnie i dowodzą, że Doktorant rozumie celowość prowadzonych analiz.

Dyskusja uzyskanych wyników jaką przedstawił w swojej rozprawie Doktorant jest rzeczowa, wnikliwa i krytyczna. Ta część rozprawy w pełni ukazuje bardzo dobrą znajomość Doktoranta aktualnej literatury, a co za tym idzie aktualnego stanu wiedzy dotyczącej badanej przez niego problematyki. Na podkreślenie zasługuje krytyczne podejście i interpretacja własnych wyników, a także umiejętność wskazania słabych stron wyników uzyskiwanych przez innych badaczy.

W VII rozdziale zatytułowanym „Podsumowanie wyników i wnioski” Doktorant przedstawił zebrane w 6 punktach wnioski jakie wyciągnął na podstawie uzyskanych przez siebie wyników. Przedstawione wnioski są sformułowane jednoznacznie i rzeczowo.

Doktorant przedstawiając i dyskutując wyniki swojej pracy nadużywa terminu „wpływ” opisując tak właściwie związki i zależności pomiędzy cechami. Trudno bowiem mówić o „wpływie szerokości i wysokości twarzy na relację otworu żuchwy względem płaszczyzny pośrodkowej u mężczyzn itd..”. Raczej należałoby stwierdzić, położenie otworu żuchwy w relacji do płaszczyzny pośrodkowej itd. zależy bądź też związana jest z szerokością i wysokość twarzy. W trakcie lektury dysertacji nasunęły mi się również pewne uwagi natury edytorskiej. Sugeruję aby Autor posłużył się nie tylko automatycznym mechanizmem kontroli poprawności pisanego przez siebie tekstu znajdującym się w programie *Word* ale, aby skorzystał również z tradycyjnej kontroli edytorskiej i redakcyjnej. Niestety Doktorant nie ustrzegł się licznych błędów edytorskich i stylistycznych, które co prawda nie umniejszają mojej wysokiej oceny merytorycznej rozprawy ale pozostawiają pewien niedosyt estetyczny.

Przedstawione przez mnie drobne uwagi nie umniejszają jednak w żaden sposób wartości naukowej i praktycznej ocenianej rozprawy.

Oceniając dysertację ogólnie stwierdzam, że doktorant uzyskał rzetelne wyniki adekwatne do postawionych celów badawczych, a analizę oparł na dobrym materiale i przeprowadził przy użyciu dobrze dobranych metod statystycznych. Takie podejście do badanej problematyki jest oryginalne i świadczy o gotowości doktoranta do prowadzenia prac badawczych.

W mojej opinii rozprawa doktorska spełnia warunki określone w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. Nr 65, poz. 595, z późn. zm.), dlatego w oparciu o przedłożoną rozprawę doktorską pt. „Ocena techniką tomografii komputerowej zmienności

położenia otworu żuchwowego w przestrzeni trójwymiarowej” zwracam się do Wysokiej Rady Wydziału Lekarsko-Stomatologicznego Uniwersytetu Medycznego im. Piastów Śląskich we Wrocławiu o dopuszczenie Pana lek. dent. Jacka Zborowskiego do dalszych etapów przewodu doktorskiego.


Halina Kołodziej